

"Hem tebeî ve sathî bir nazarla bakılsa, gayet muhal bir şey mümkün görünebilir." Tebeî ve sathî düşünmek ve uzaktan bakmak, muhali nasıl hakikat gösterir?

Allah, insan fitratını hakkı ve doğruyu aramak için elverişli yaratıp, ona göre cihazlar ile mücehhez kılmıştır. İnsan fitratının mükerrem olması bu mânaya geliyor.

İnsan, fitratının muktezası olarak bütün dikkat ve hassasiyetiyle hakkı ve doğruyu ararken, bazen batıl önüne çıkar. Zira bu âlemde hayır ile şer, hak ile batıl, doğru ile yanlış, güzel ile çirkin beraber bulunuyor. Hatta bazen yan yana iç içe bulunabiliyor. İnsan da dikkatini hakka teksif ettiği için, batıl dikkatten kaçıp insanın fikir ve gönül âlemine sızabiliyor. Artık fikir ve gönül âlemine girdiği için, onu hak zannedip sıkı sıkıya sarılıyor. Şayet fikir ve gönül âleminden çıkarıp, tarafsız ve objektif baksa, onun hak değil, batıl olduğunu görecektir.

Ramazan hilaline dikkat kesilmiş ihtiyar bir zat, saçından eğilmiş, hilale benzeyen kılı hilal zannedip, "*Hilali gördüm!..*" diye yemin etmiş. Hâlbuki gördüğü, saçından eğilmiş, hilali andıran bir kıl imiş. Demek insan bazen **tebeî bir nazarla** koca hilali saç teli ile karıştırabiliyor. İnsan da hakka hasr-ı nazar etmişken, bazen batıl dikkatten kaçıp hak suretinde gönül dünyasına sızabiliyor.

Evet, insanın nazarı en fazla bir iş ile meşgul olabilir. Aynı anda başka bir iş ile meşgul olsa, ya karıştırır ya da ikinci işe dikkat kesilemez, dolayısı ile de idrak edemez. İnsan ikinci işe değil, birinci işe nazarını teksif ettiği için, ikinci iş ona tebeî oluyor. Yani ikinci iş ikinci planda kalıp, dikkat olunamıyor. Bu yüzden ikinci işte çok büyük aldanma ve hatalar olabilir.

Temsildeki ihtiyar zatın birinci işi gökte hilali görmektir. Bütün dikkati ile hilale yoğunlaştığı için, o esnada gözüne hilale benzer bir kıl ilişiyor. Bu kıla dikkat kesilmediği için, hilal zannediyor. Kılın hilal olma ihtimali imkânsız iken, dikkat eksikliğinden dolayı bu imkânsız, mümkün gibi duruyor.

İnsanın nazarı **teakubî** olduğu için, yani bir işi bitirmeden diğer bir işe intikal edemediği için, ikinci işler birinci işe nazaran daima itinasız ve kalitesiz oluyor. Bu mâna her hususta böyledir. İnsan kâinat kitabında kâtibi ararken, bazen sebepler önüne çıkar, sebeplere de dikkat kesilmediği için, onları kâtip zanneder. Sebeplerin kâtip olma ihtimali muhal iken, dikkat azlığından dolayı imkânsız mümkün görür.

İnsan bu gibi batılları tefrik için, gönül ve fikir dünyasını İslam mizanına, şeriat mihengine vurmalıdır. Zira yanılmaz ve yanılmaz yegâne hak mizan, şeriatır.